

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

**ПЛАНУВАННЯ ТА ІННОВАЦІЇ В СОЦІАЛЬНОМУ
РОЗВИТКУ**

Навчальний посібник

Укладач І. Г. Гончар

Умань
Візаві
2020

УДК 316.4(075.8)

ПЗ7

Рецензенти:

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Рассказова О. І., доктор педагогічних наук, професор Харківської гуманітарно-педагогічної академії;

Кучер Г. М., кандидат педагогічних наук, начальник Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(протокол № 5 від 30 жовтня 2020 року)*

Планування та інновації в соціальному розвитку : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. І. Г. Гончар. – Умань : Візаві, 2020. – 181 с.

У навчальному посібнику розглянуто найвагоміші досягнення та проблеми соціального планування, соціального розвитку та інноваційної діяльності в соціальній сфері. Автором детально представлено основні положення соціального розвитку та інноваційної діяльності, технології та послідовність розроблення соціального проекту, пошуку донорів, фінансування та ін. Навчальний посібник з курсу укладено відповідно до чинних вимог. Він включає програму курсу, теоретичний матеріал, завдання до практичних занять та самостійної роботи, вимоги до написання індивідуального навчально-дослідного завдання з курсу (ІНДЗ), термінологічний словник та список використаних джерел. Матеріали навчального посібника можна використати в навчальному процесі під час підготовки фахівців з соціальної роботи і соціального забезпечення.

УДК 316.4(075.8)

© Гончар І. Г., укладач, 2020

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	4
Розділ 1. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
1.1. Опис навчальної дисципліни	5
1.2. Програма навчальної дисципліни	6
1.3. Структура навчальної дисципліни	9
1.4. Теми практичних занять	10
1.5. Самостійна робота	11
1.6. Навчальний проєкт (індивідуальне навчально-дослідне завдання)	11
1.7. Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти	11
Розділ 2. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	15
2.1. Змістовий модуль 1. Ключові аспекти соціального розвитку	15
2.1.1. Тема 1. Сутність, зміст та складові соціального розвитку	15
2.1.2. Тема 2. Об'єктивні та суб'єктивні чинники соціального і гуманітарного розвитку суспільства	27
2.1.3. Тема 3. Теоретико-методологічні засади державного управління соціальним розвитком	42
2.1.4. Тема 4. Соціальний розвиток підприємства	58
2.1.5. Тема 5. Планування регіонального розвитку	71
2.2. Змістовий модуль 2. Інновації як необхідна складова соціального розвитку	87
2.2.1. Тема 6. Основні аспекти теорії інновацій	87
2.2.2. Тема 7. Соціальні інновації та їх роль у забезпеченні соціального розвитку	99
2.2.3. Тема 8. Інноваційний розвиток соціальних організацій	112
2.2.4. Тема 9. Теоретичні аспекти інноваційного проєктування	124
2.2.5. Тема 10. Розробка й реалізація інноваційного проєкту	140
Розділ 3. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	154
Розділ 4. ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ КУРСУ	168
Термінологічний словник	170
Список використаних джерел	175

ПЕРЕДМОВА

В Україні питання створення умов соціального розвитку, найважливішим показником якого є незворотна зміна соціального об'єкта в якісно новому напрямі, має першочергове значення. Турбота про здоров'я населення, вирішення житлових проблем, можливість здобуття освіти та подальшого працевлаштування, виконання соціальних гарантій сприятиме соціальному розвитку.

Аналіз процесів розвитку в різних галузях людської діяльності свідчить, що вони ґрунтуються на різного роду нововведеннях у науці, техніці, організації й проявляються у модернізованих виробках, послугах, технологіях, методах, тобто на інноваціях.

Зазначене зумовлює важливість засвоєння системи знань про закономірності та особливості соціального розвитку, планування цього процесу та впровадження інновацій.

Курс лекцій структуровано відповідно до програми курсу «Планування та інновації в соціальному розвитку» головна мета якого полягає у формуванні цілісної системи наукових знань про сутність, структуру, зміст соціального розвитку, особливості планування цього процесу та втілення інновацій на підприємстві чи в установі, у галузі, регіоні та країні.

Основними завданнями вивчення навчального курсу «Планування та інновації в соціальному розвитку» є формування професійного світогляду і наукових знань про сутність соціального розвитку; розвиток уявлення про загальні тенденції використання інновацій у професійній діяльності; ознайомлення з методами соціального розвитку підприємства, установи, регіону, країни; розвиток навиків планування соціального розвитку шляхом розроблення та впровадження соціального проєкту; формування вміння аналізувати соціальні проєкти.

У навчальному посібнику розглянуто найвагоміші досягнення та проблеми соціального планування, соціального розвитку та інноваційної діяльності в соціальній сфері. Автором детально розглянуто основні положення соціального розвитку та інноваційної діяльності, технології та послідовність розроблення соціального проєкту, пошуку донорів та фінансування.

Джерельною базою послужили нормативно-правові акти, а також підручники, навчальні посібники та монографії.

1.1. Опис навчальної дисципліни

Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета: формування цілісної системи наукових знань про сутність, структуру, зміст соціального розвитку, особливості планування цього процесу та втілення інновацій на підприємстві чи в установі, у галузі, регіоні та країні.

Завдання:

- формування професійного світогляду і наукових знань про сутність соціального розвитку;
- розвиток уявлення про загальні тенденції використання інновацій у професійній діяльності;
- ознайомлення з методами соціального розвитку підприємства, установи, регіону, країни;
- розвиток навиків планування соціального розвитку шляхом розроблення та впровадження соціального проєкту;
- формування вміння аналізувати соціальні проєкти.

Результати навчання за дисципліною

Очікувані результати навчання:

- застосовувати методи збору інформації: аналіз документів, опитування та спостереження;
- ідентифікувати причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства та прояви соціально-економічних проблем у різних категоріях населення;
- демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

Компетентності

Загальні компетентності:

- здатність планувати та управляти часом.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- вміння планування та звітності в системі соціального забезпечення населення;
- здатність до планування та реалізації заходів з проведення моніторингу і інспектування;
- здатність до планування та реалізації заходів з надання адресної соціальної допомоги;
- здатність оцінювання якості соціальних послуг;
- здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.

1.2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Ключові аспекти соціального розвитку

Тема 1. Сутність, зміст та складові соціального розвитку.

Визначення поняття соціального розвитку. Напрями у трактуванні поняття соціальний розвиток. Загальний механізм соціального розвитку. Складові соціального розвитку. Сфери соціального життя. Соціальні зміни. Соціальний процес. Соціальні зв'язки. Соціальні контакти. Соціальні дії. Соціальна структура суспільства. Соціальна група. Цілі соціального розвитку. Цілі сталого розвитку. Національні інтереси України. Цілі Розвитку Тисячоліття.

Тема 2. Об'єктивні та суб'єктивні чинники соціального і гуманітарного розвитку суспільства. Вплив економічних відносин на соціальний розвиток. Недоліки, прорахунки, невирішені проблеми економічних відносин та економічної політики. Політичні чинники соціального розвитку. Реформування політичної системи України. Політичні відносини суспільства. Політичні чинники, які справляють деструктивний вплив на оптимізацію соціального розвитку українського суспільства. Соціальна сфера суспільства та соціальний розвиток. Чинники соціальної сфери життєдіяльності українського суспільства, соціальної політики, які негативно впливають на соціальний розвиток. Духовні детермінанти соціального розвитку.

Тема 3. Теоретико-методологічні засади державного управління соціальним розвитком. Світовий та вітчизняний досвід управління соціальним розвитком. Історичний досвід управління соціальним розвитком. Управління соціальним розвитком в компаніях США. Досвід соціального розвитку Швеції. Державне управління соціальним розвитком. Основна функція системи державного управління. Основна мета управління соціальним розвитком. Аналіз функцій управління соціальним розвитком. Функціональні блоки державного управління соціальним розвитком. Методологія та методи діагностики соціального розвитку. Критерії діагностики соціального розвитку. Основні аспекти людського розвитку регіонів України.

Тема 4. Соціальний розвиток підприємства. Сутність соціального розвитку підприємства. Фактори розвитку соціального середовища підприємства. Соціальний розвиток трудового колективу. Соціальна функція підприємства. Соціальна політика відносно розвитку персоналу. Планування соціального розвитку

підприємства. План соціального розвитку. Мета планування. Методи розробки плану соціального розвитку підприємства. Блоки управління (науково-аналітичний, нормативно-правовий, організаційно-управлінський). Соціальна структура та показники оцінки результатів соціального розвитку підприємства. Умови праці працівників. Розвиток ринкових відносин і розширення самостійності трудових колективів.

Тема 5. Планування регіонального розвитку. Розробка стратегічної платформи. Призначення стратегічної платформи. Процес розробки стратегії. Офіційний запуск процесу розробки стратегії. Створення команди розробників стратегії. Мобілізація регіональних зацікавлених сторін. Керівний комітет. Робочі/фокус групи. SWOT-аналіз. Визначення переваг регіону. Формування бачення розвитку. Стратегічні цілі. Компонентні плани як ключові складові розвитку регіону. Підготовка компонентних планів. Компонентні фокус-групи. Структура компонентних планів. Компонентне фокусування. Підготовка компонентного плану. Рамки реалізації стратегії. Мінімальна структура рамок реалізації. Підготовка матриці проектів. Фінансовий план.

Змістовий модуль 2. Інновації як необхідна складова соціального розвитку

Тема 6. Основні аспекти теорії інновацій. Зміст поняття інновації в науковій літературі. Основні джерела нововведень. Ланцюжок логічної залежності категорій. Типології інновацій. Групи інновацій. Закономірності інноваційного процесу. Інноваційний процес. Процес поширення (дифузії) соціальних інновацій. Фактори, які впливають на розвиток інноваційних процесів. Блок-схеми параметрів досліджень. Інноваційний процес в соціальній сфері. Активізація інноваційних процесів у соціальній сфері. Особливості інноваційної діяльності в соціальній сфері. Потреба в інноваціях. Психологічна безпека інновацій.

Тема 7. Соціальні інновації та їх роль у забезпеченні соціального розвитку. Ключові аспекти соціальних інновацій. Соціальний простір. Соціально-інноваційний проект. Соціальний новатор. Класифікація соціальних інновацій. Узагальнена класифікація соціальних інновацій за критерієм середовища. Інноваційне угруповання соціального спрямування. Етапи впровадження соціальних інновацій. Суттєві характеристики соціальних інновацій на ранній стадії реалізації. Процесний підхід

до аналізу соціальних інновацій. Масштаби поширення соціальних інновацій. Сприяння впровадженню соціальних інновацій. Бізнес-інкубатори. «Соціопарк». Технопарк. Технополіс. Перевірка ефективності соціальних інновацій.

Тема 8. Інноваційний розвиток соціальних організацій. Інноваційний потенціал соціальної організації. Поняття «інноваційний потенціал». Інноваційний потенціал закладу, підприємства, галузі, держави. Оцінка інноваційного потенціалу соціальної організації. Управління інноваціями. Інструментарій процесу управління інноваціями. Оцінка діяльності інноваційних соціальних організацій. Схема формування оцінки діяльності інноваційних організацій. Створення консалтингових структур. Супровід інноваційного розвитку соціальних організацій. Консультування в сфері організаційного розвитку соціальних організацій. Проведення SWOT-аналізу. Аналіз як діагностичний інструментарій можливості розвитку організації. Інноваційні стратегії розвитку організації.

Тема 9. Теоретичні аспекти інноваційного проектування. Основні поняття: «грант» і «проект». Класифікація соціальних проектів. «Формальний» проект. «Реальний» проект. Джерела і механізми фінансування інноваційного проекту. Механізми мобілізації власних коштів. Механізми мобілізації позикових коштів. Механізми мобілізації залучених коштів. Ідентифікація проблем та пошук донорів. Аналіз зацікавлених сторін. Мета аналізу зацікавлених сторін. Класифікація донорів. Основні характеристики донора. Джерела інформації про донорів та чинні грантові конкурси.

Тема 10. Розробка й реалізація інноваційного проекту. Формування команди інноваційного проекту. Менеджер проекту. Життєвий цикл. Спосіб ухвалення управлінського рішення в команді. Спосіб реалізації управлінського рішення. Методи оцінки персоналу. Добір персоналу. Ефективне управління командою інноваційного проекту. Технологічні процеси в соціальному проектуванні. Різновиди технологій. Базові та часткові (спеціальні) технології соціального проектування. Лінійна стратегія. Розгалужені стратегії. Циклічні стратегії. Адаптивні стратегії. Стратегії збільшення. Узагальнені стратегії. Алгоритм написання грантової заявки та проекту.

1.3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л.	п.	лаб.	інд.	с. р.		л.	п.	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. Ключові аспекти соціального розвитку													
Тема 1. Сутність, зміст та складові соціального розвитку.	8	2	2		2	2	8				4	4	
Тема 2. Об'єктивні та суб'єктивні чинники соціального і гуманітарного розвитку суспільства.	8	2	2		2	2	10	2			4	4	
Тема 3. Теоретико-методологічні засади державного управління соціальним розвитком.	8	2	2		2	2	8				4	4	
Тема 4. Соціальний розвиток підприємства.	8	2	2		2	2	8				4	4	
Тема 5. Планування регіонального розвитку.	8	2	2		2	2	10	2			4	4	
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	40	10	10		10	10	44	4			20	20	
Змістовий модуль 2. Інновації як необхідна складова соціального розвитку													
Тема 6. Основні аспекти теорії інновацій.	8	2	2		2	2	8				4	4	
Тема 7. Соціальні інновації та їх роль у забезпеченні соціального розвитку.	8	2	2		2	2	8				4	4	
Тема 8. Інноваційний розвиток соціальних організацій.	8	2	2		2	2	8				4	4	
Тема 9. Теоретичні	10	2	4		2	2	10		2		4	4	

аспекти інноваційного проектування.													
Тема 10. Розробка й реалізація інноваційного проекту.	16	4	4		4	4	12		2		4	6	
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	50	12	4		12	12	46		4		20	22	
Усього годин	90	22	4		22	22	90	4	4		40	42	
Модуль 2													
ІНДЗ													
Усього годин	90	22	24		22	22	90	4	4		40	42	

1.4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Сутність, зміст та складові соціального розвитку.	2	
2.	Об'єктивні та суб'єктивні чинники соціального і гуманітарного розвитку суспільства.	2	
3.	Теоретико-методологічні засади державного управління соціальним розвитком.	2	
4.	Соціальний розвиток підприємства.	2	
5.	Планування регіонального розвитку.	2	
6.	Основні аспекти теорії інновацій.	2	
7.	Соціальні інновації та їх роль у забезпеченні соціального розвитку.	2	
8.	Інноваційний розвиток соціальних організацій.	2	
9.	Теоретичні аспекти інноваційного проектування.	4	2
10.	Розробка й реалізація інноваційного проекту.	4	2

1.5. Самостійна робота

Письмові й усні творчі роботи, які орієнтовані на формування практичних навиків, закріплення теоретичних знань з відповідної теми.

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Сутність, зміст та складові соціального розвитку.	2	4
2.	Об'єктивні та суб'єктивні чинники соціального і гуманітарного розвитку суспільства.	2	4
3.	Теоретико-методологічні засади державного управління соціальним розвитком.	2	4
4.	Соціальний розвиток підприємства.	2	4
5.	Планування регіонального розвитку.	2	4
6.	Основні аспекти теорії інновацій.	2	4
7.	Соціальні інновації та їх роль у забезпеченні соціального розвитку.	2	4
8.	Інноваційний розвиток соціальних організацій.	2	4
9.	Теоретичні аспекти інноваційного проєктування.	2	4
10.	Розробка й реалізація інноваційного проєкту.	4	6

1.6. Навчальний проєкт (індивідуальне навчально-дослідне завдання)

ІНДЗ передбачає розробку інноваційного соціального проєкту відповідно до всіх вимог поданих у лекційному матеріалі. Тематика за вибором.

1.7. Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Методи навчання: лекції; дискусії на визначені теми; інтерактивні методи навчання; розв'язування соціальних ситуацій; підготовка творчого завдання на задані теми, конспектування та аналіз вітчизняних та міжнародних законодавчих документів.

Методи контролю: поточне оцінювання відповідей та виконання завдань на практичному занятті; оцінка за творче завдання; підсумковий модульний контроль; оцінка за індивідуальні домашні завдання.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання
«Відмінно»	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Студент активно працює протягом усього курсу і показує при цьому глибоке оволодіння лекційним матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал. Практичне завдання виконане правильно, як з використанням типового алгоритму, так і за самостійно розробленим алгоритмом.
«Добре»	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Студент виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки. Студент активно працює протягом усього курсу, питання висвітлює повно, висвітлення їх завершене висновками, виявлене вміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання. У відповідях допущені несуттєві помилки, в усних відповідях – неточності, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення слухача до фактів.
«Задовільно»	Оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюються основні положення навчального матеріалу на рівні

	запам'ятовування без достатнього розуміння; студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але на заняттях поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу. У практичних завданнях припущені несуттєві помилки.
«Незадовільно»	Оцінюється завдання, що не виконане, або містить відповіді на рівні елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів навчального матеріалу. Студент виявив неспроможність висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення. У відповідях та практичному завданні припущені суттєві помилки.

Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Поточне тестування і самостійна робота										ІНДЗ	Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
5	5	5	5	5	5	5	5	8	8	24	20	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
69–74	D	задовільно	
60–68	E		

35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни